

Het gebruik van leenwoorden in de Brabantse en Limburgse dialecten: Geografische en semantische factoren

Karliën Franco

RU Quantitative Lexicology and Variational Linguistics

BANGERIK

bangboks
held op sokken
angstpiemel
schrikkepee
angstschieter

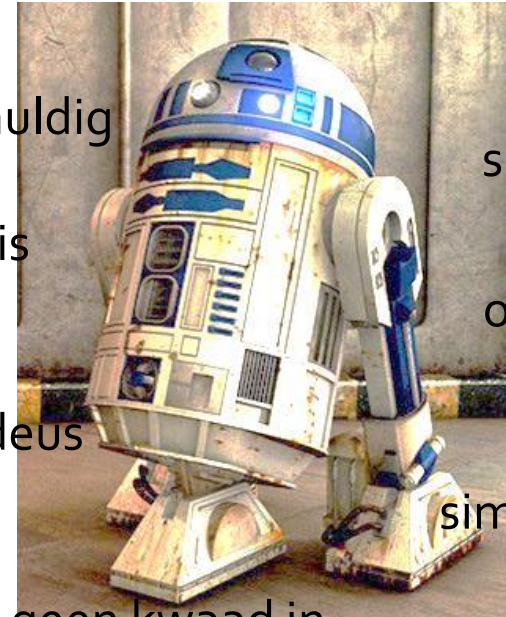
bange
bangerd
angstige
bange floets
schouwe
bange pezerik

bang schijthuis

100 verschillende woorden
(Lim. & Brab.)

ONSCHULDIG

onschuldig
kuis
zebedeus
snulletje
onnozel
simpel

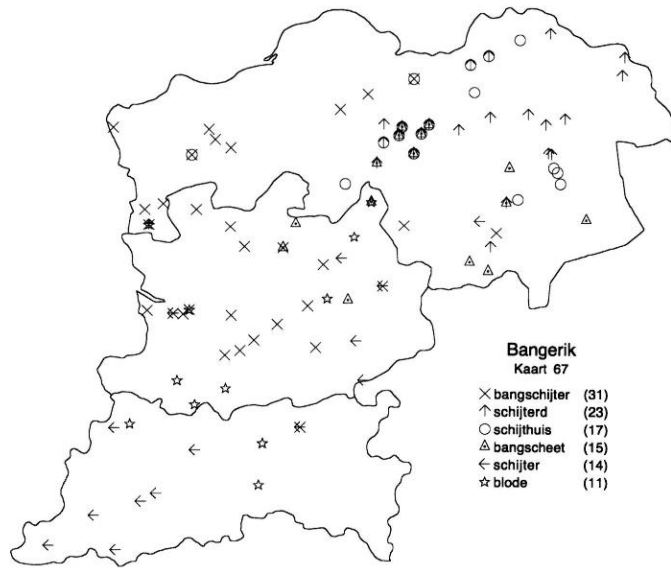
daar zit geen kwaad in

18 verschillende woorden
(Lim. & Brab.)

BANGERIK

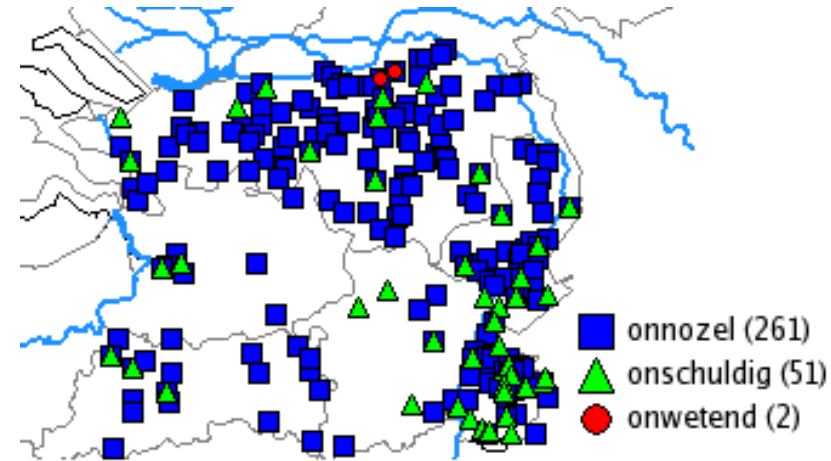

kleine geografische
gebieden

?

ONSCHULDIG

twee varianten komen
bijna overal voor

naamgevingsstrategieën om inzicht te verkrijgen

naamgevingsstrategieën vertonen structuur

- vogelnamen verklappen dikwijls in welke mate een vogel bekend is
  - vergelijkbare patronen komen voor bij de namen voor kledingstukken
  - plantnamen verwijzen soms naar de vorm of kleur van de plant of naar andere visuele kenmerken
  - planten die eetbaar zijn of medicinale toepassingen hebben, vertonen minder lexicale variatie
- naamgevingsstrategieën reflecteren de manier waarop taalgebruikers structuur geven aan hun dagelijkse omgeving

(Geeraerts, Grondelaers & Bakema 1994, Swanenberg 2000, Brok 1993, Franco et al. 2017)

ontleend materiaal als naamgevingsstrategie

- noodzakelijke en luxe-ontleningen

cheerleader vs. *freak* (zonderling)

- succes van leenwoorden verschilt per semantisch veld

Latijn: o.m. **christendom** vb. *evangelie, kardinaal, klooster*

krijgswezen vb. *defensie, pijl*

Frans: o.m. **hofhouding** vb. *baldakijn, buffet, kasteel*

bestuur vb. *parket, parlement, ambassade*

kleding vb. *mannequin, jupon, bretel*

- diachrone verschillen

(Van der Sijs 1996, Zenner, Spielman & Geeraerts 2012)

geografische verschillen in het gebruik van leenwoorden

- intenser taalcontact met Frans in Vlaanderen zichtbaar in grotere aandeel Franse termen in de spreektaal

vb. *camion, kravat, gazet*

N.B. ook puristische tendenzen

- dichtbij taalgrenzen meer mogelijkheid tot taalcontact

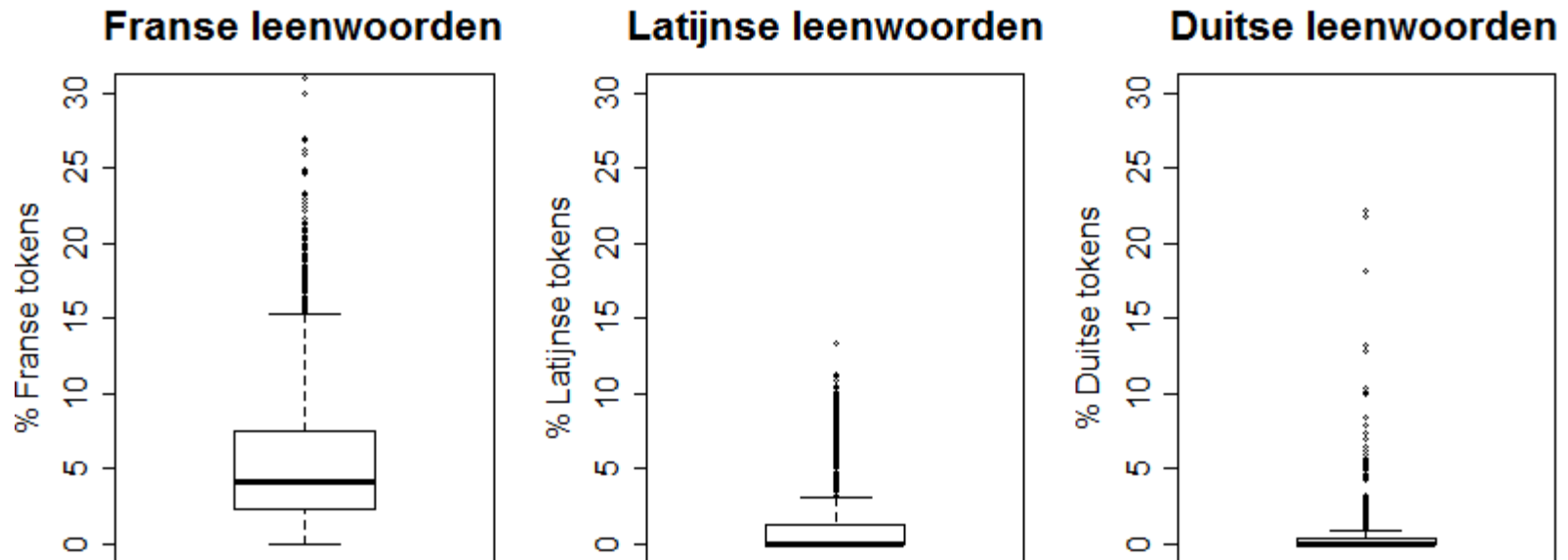

opm. Giesbers (2008)

in het Kleverlands dialectcontinuüm (Duits-Nederlands) lijkt de staatsgrens geëvolueerd te zijn tot een taal-/dialectgrens

(Giesbers 2008 , Van der Sijs 1996)

zit er structuur in het gebruik van leenwoorden?

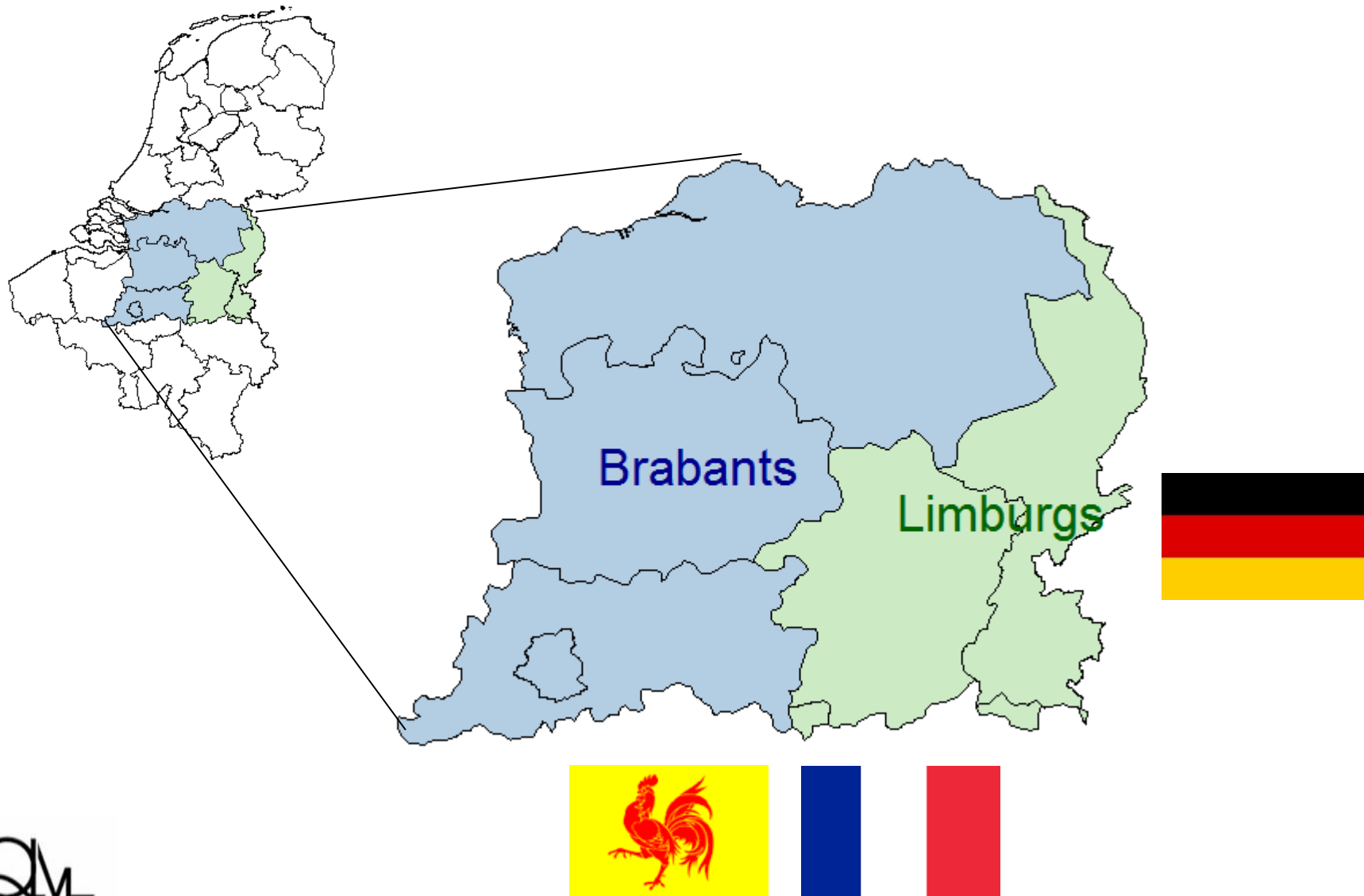
geografische structuur? semantische structuur?

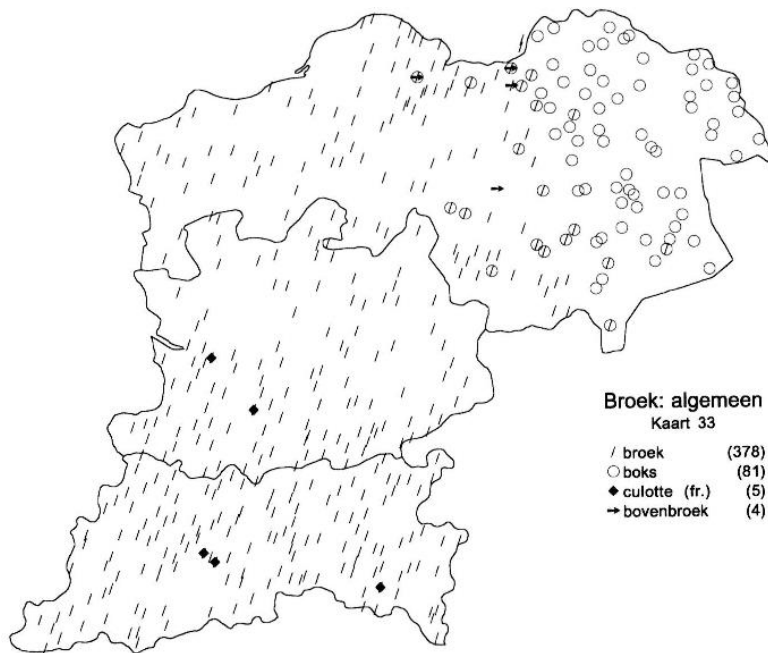
de dialecten van het Nederlands

de dialecten van het Nederlands

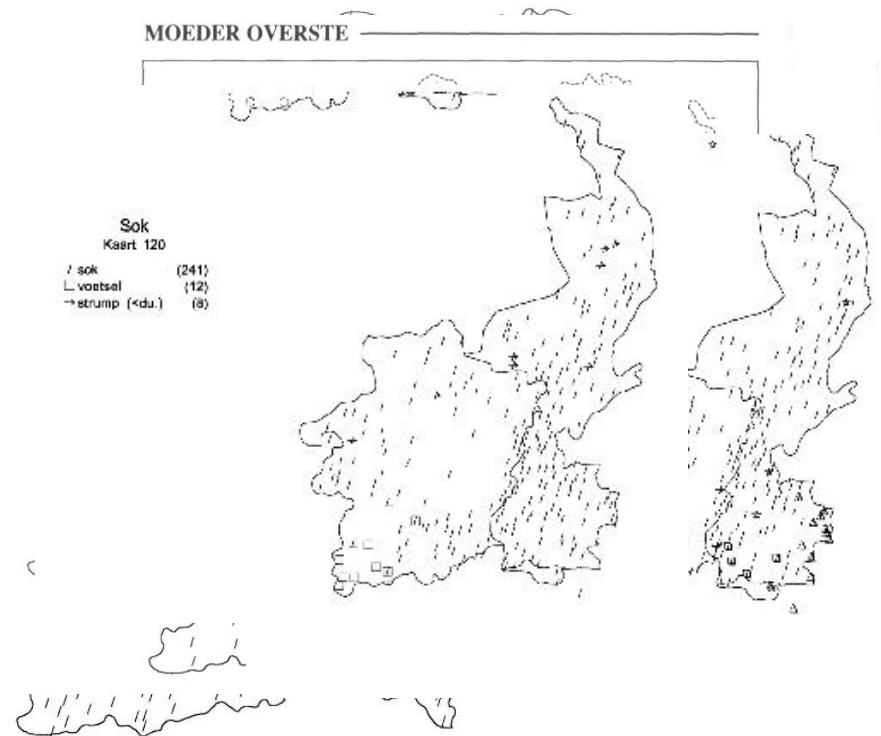
traditioneel dialectonderzoek

interpretatie **per concept**

gedetailleerde analyse

gedetailleerde **etymologie**

kwalitatief

dialectonderzoek met big data

aggregeren: veel concepten tegelijk

algemene patronen op basis van eerdere analyse en etymologie-aanduiding

kwantitatief

(Generalized Additive Modelling)

concreet

concept	variant	locatie	...
damesmantel	caban (fr.)	Tervuren	...
overjas	frak	Leopoldsburg	...
...	...	...	...
vrolijk	spass (du.) haan	Simpelveld	...
vrolijk	opgewekt	Venlo	...
...	...	...	...
heilige hostie	hostie (lat.)	Bocholt	...
heilige hostie	Ons Lieve Heer	Neerpelt	...
...	...	...	...

concreet

concept	variant	locatie	...
damesmantel	caban (fr.)	Tervuren	...
overjas	frak	Leopoldsburg	...
...	...	...	...
vrolijk	spass (du.) haan	Simpelveld	...
vrolijk	opgewekt	Venlo	...
...	...	...	...
heilige hostie	hostie (lat.)	Bocholt	...
heilige hostie	Ons Lieve Heer	Neerpelt	...
...	...	...	...

hoe 'big' is de big data?

543 659 woorden (tokens)

43 828 verschillende woorden (types)

2 338 concepten

637 locaties

221 368 Brabantse tokens

322 291 Limburgse tokens

29 458 Franse tokens

10 171 Latijnse tokens

2 635 Duitse tokens

analyse op basis van proportie
Franse/Latijnse/Duitse varianten
per locatie

vb. hoogste proportie Frans in Vorsen (ruim 30% van alle tokens)

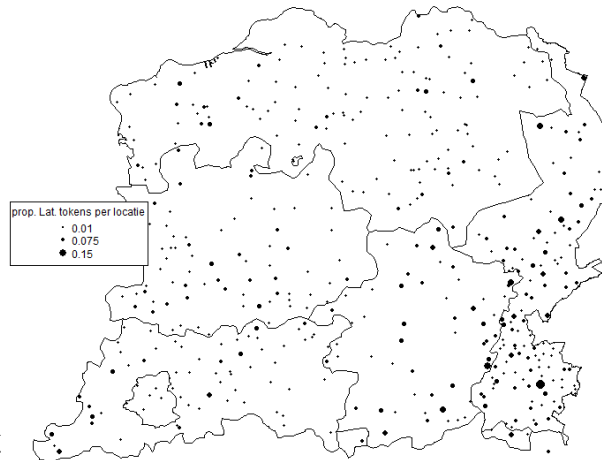
- 'combinaison' (ONDERJURK) vs. 'onderrok' & 'onderkleed'
- 'bijou' (JUWEEL) vs. 'juweel' en 'edelsteen'
- 'pardessus' (OVERJAS) vs. 'overjas'

we verwachten...

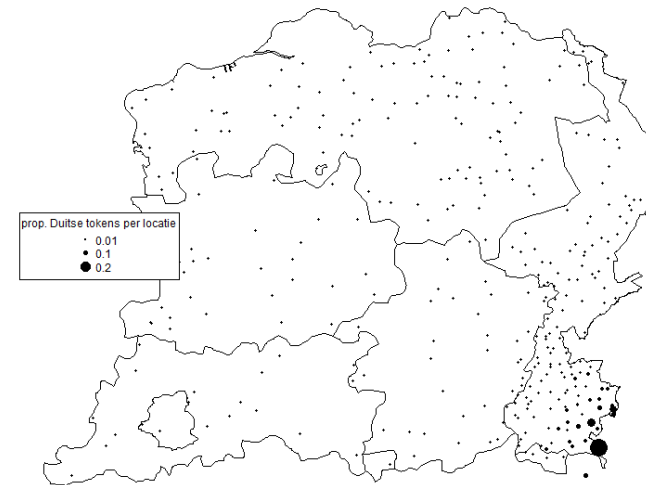
- geografische patronen
  - meer Frans in Vlaanderen dan in Nederland
  - meer Duits dichtbij de Duitse grens
  - geen geografische verschillen in het gebruik van Latijn
- verschillen tussen semantische velden
  - meer Frans voor kledingtermen en (vooral in Vlaanderen) concepten in verband met maatschappelijk gedrag, school en onderwijs
  - meer Latijn voor concepten in verband met kerk en geloof

geografie: Frans & Duits vs. Latijn

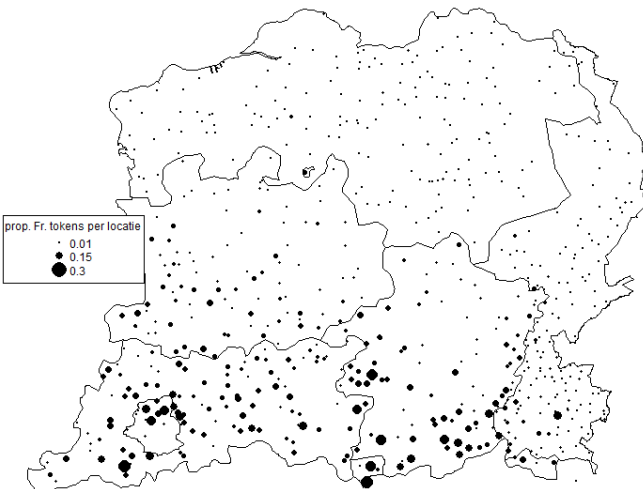
Proportie Latijnse tokens per locatie

Proportie Duitse tokens per locatie

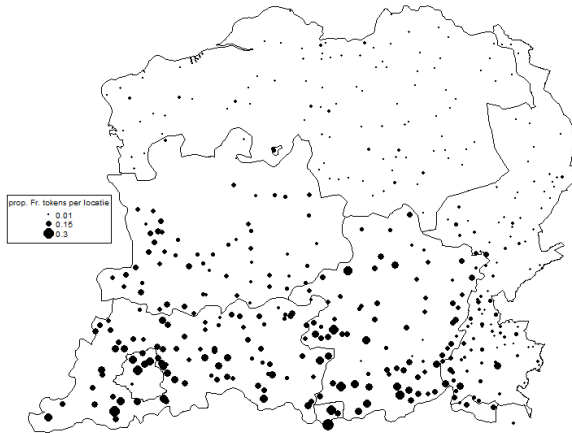
Proportie Franse tokens per locatie

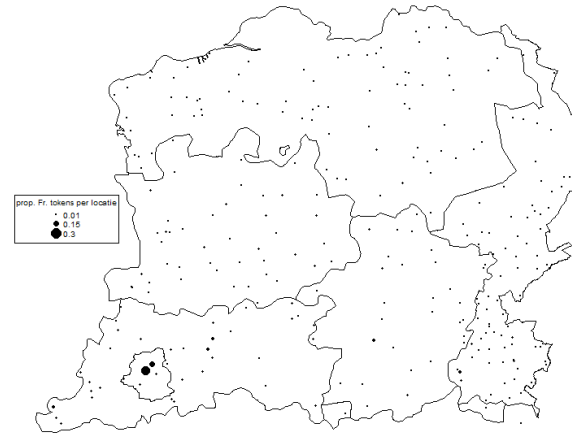
verklaarde variatie: 89.6%

semantiek: Frans

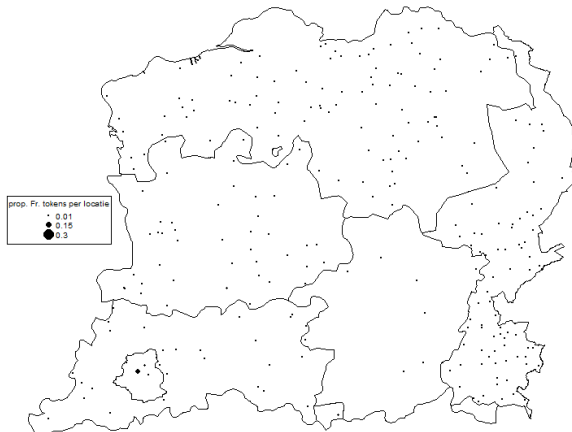
Proportie Franse tokens per locatie
(Aflevering Kleding en lichamelijke verzorging)

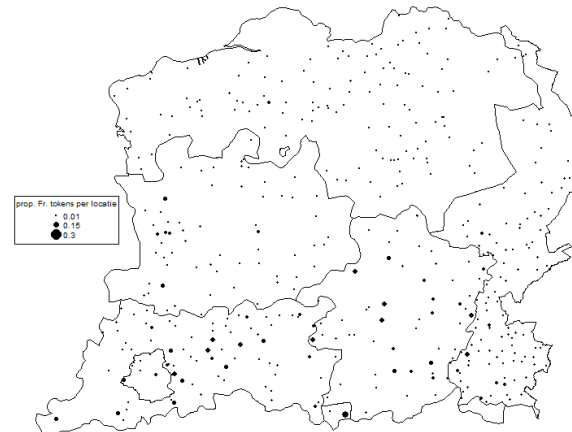
Proportie Franse tokens per locatie
(Aflevering Kerk en geloof)

Proportie Franse tokens per locatie
(Aflevering Karakter en gevoelens)

Proportie Franse tokens per locatie
(Aflevering Maatschappelijk gedrag, school en onderwijs)

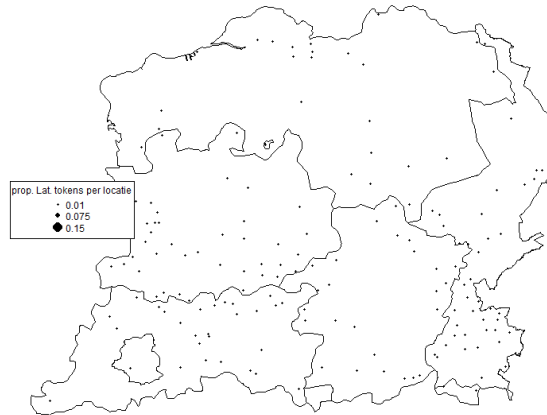

verklaarde variatie: 91.8%

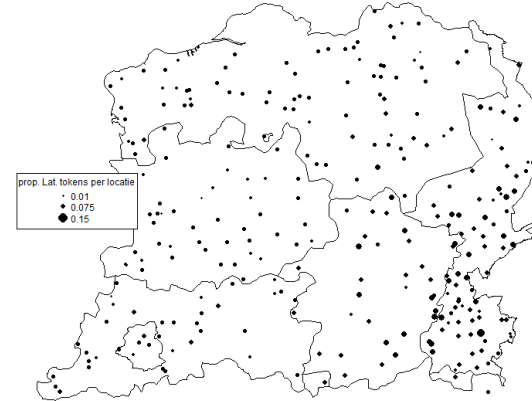
semantiek: Latijn

88% verklaarde
variatie zonder
geografie

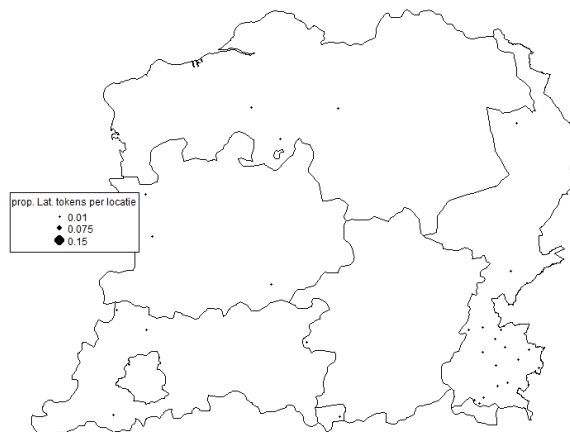
Proportie Latijnse tokens per locatie
(Aflevering Kleding en lichamelijke verzorging)

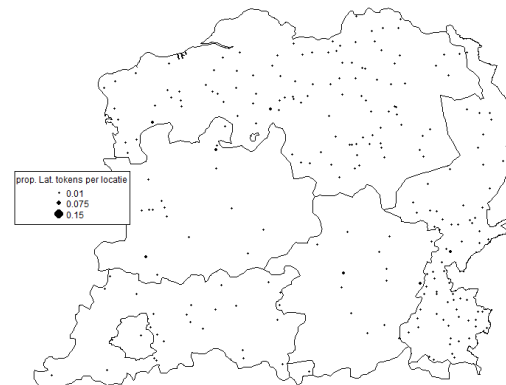
Proportie Latijnse tokens per locatie
(Aflevering Kerk en geloof)

Proportie Latijnse tokens per locatie
(Aflevering Karakter en gevoelens)

Proportie Latijnse tokens per locatie
(Aflevering Maatschappelijk gedrag, school en onderwijs)

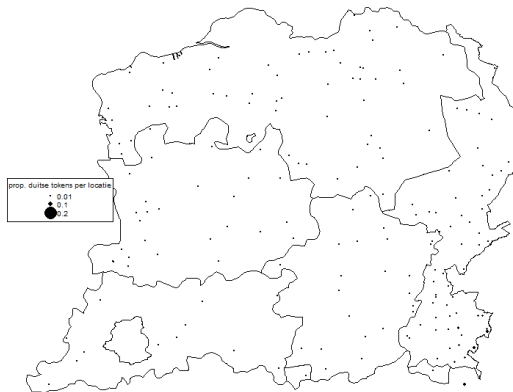

verklaarde variatie: 90.4%

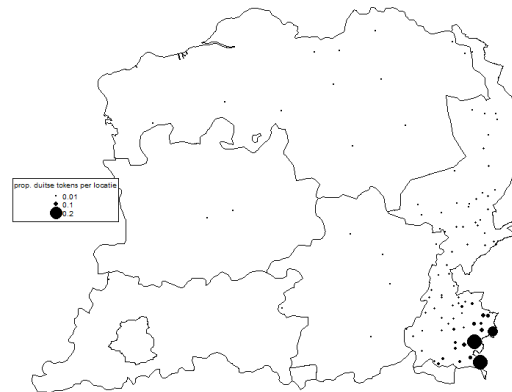
semantiek: Duits

model heeft
moeite met het feit dat
Duits bijna overal
infrequent is

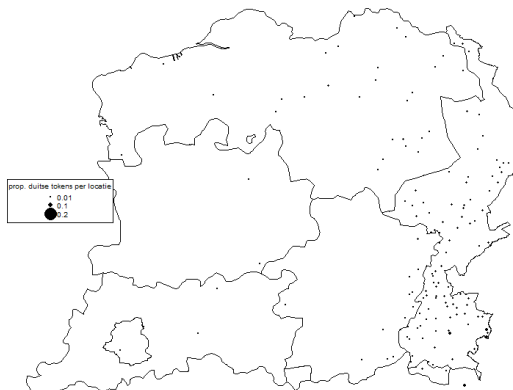
Proportie Duitse tokens per locatie
(Aflevering Kerk en geloof)

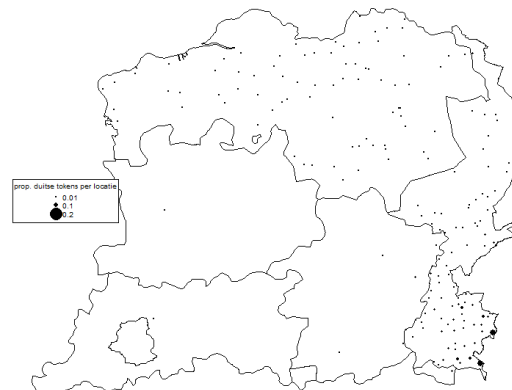
Proportie Duitse tokens per locatie
(Aflevering Karakter en gevoelens)

Proportie Duitse tokens per locatie
(Aflevering Kleding en lichamelijke verzorging)

Proportie Duitse tokens per locatie
(Aflevering Maatschappelijk gedrag, school en onderwijs)

conclusies

- naamgevingsstrategieën kunnen helpen bij de verklaring van geografische heterogeniteit in dialectmateriaal
- verwachtingen ten dele bevestigd:
  - meer Frans in Vlaanderen dan in Nederland, vooral bij kledingtermen
  - meer Duits dichtbij de Duitse grens, maar Duits is slechts in enkele locaties echt frequent
  - geografie beïnvloedt het gebruik van Latijn, maar vooral semantiek is belangrijk: kerk en geloof vs. rest

Merci! Vielen Dank! Gratias vobis ago!

Meer informatie:

karlien.franco@kuleuven.be

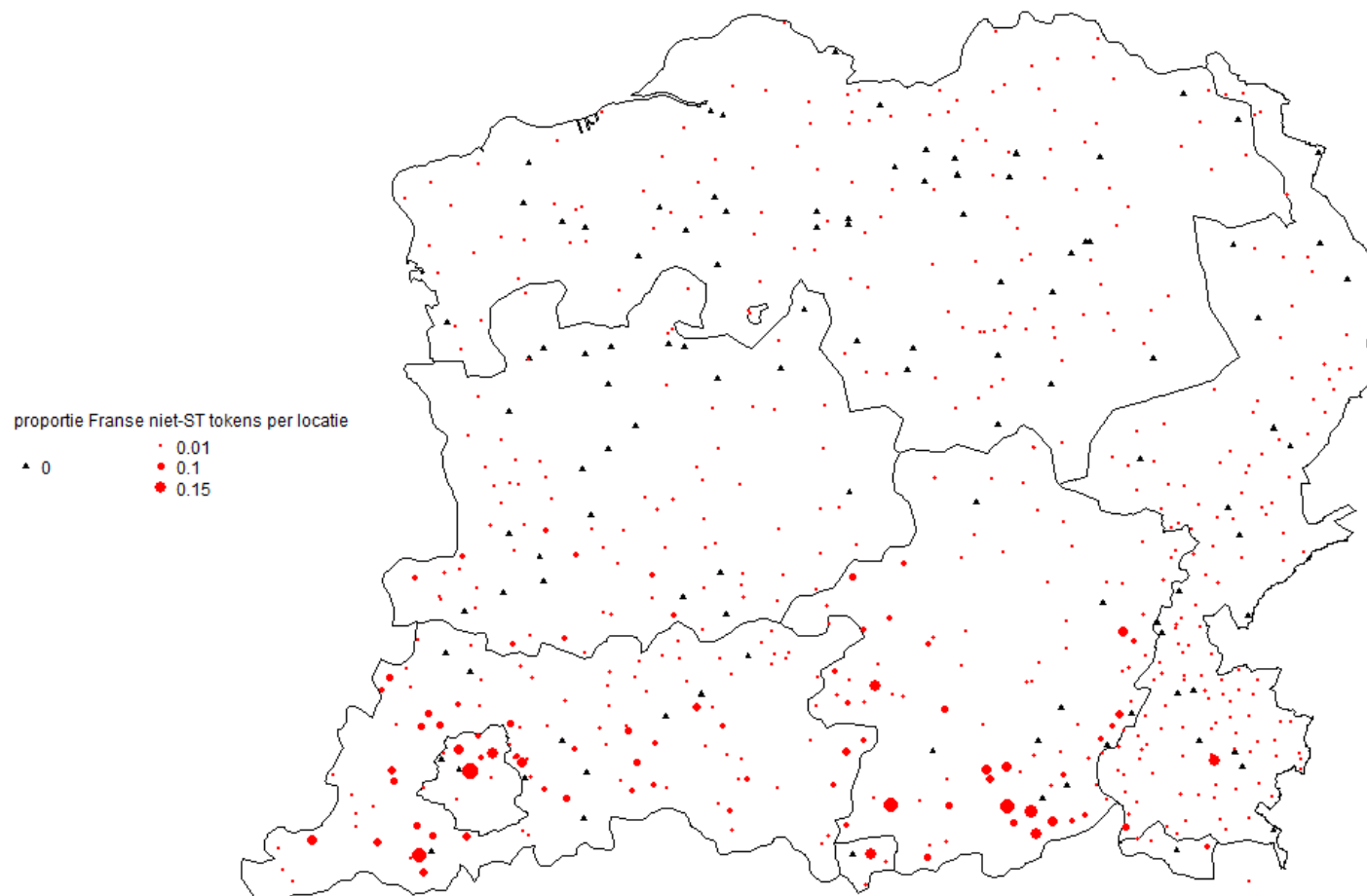
<http://wwwling.arts.kuleuven.be/qlvl/karlien>

referenties

- Brok, Har. 1993. *Van Vergeet-me-nietje Tot Gebroken Hartje: Over De Herkomst Van Bloem- En Plantnamen in De Nederlandse Taal*. 's-Gravenhage: BZZTôH.
- Franco Karlien, Barbara Piringer & Eveline Wandl-Vogt. (2017). A case-study on lexical variation in plant names using interlinked digitized dialect dictionaries. *Action meeting ENeL (European network of e-lexicography)*. Budapest, Hungary, 24-25 february 2017. pp. 1-4. S.l.: S.n..
- Geeraerts, Dirk, Stefan Grondelaers & Peter Bakema. 1994. *The Structure of Lexical Variation: Meaning, Naming, and Context*. Berlin: De Gruyter.
- Giesbers, Charlotte. 2008 . *Dialecten op de grens van twee talen: een dialectologisch en sociolinguïstisch onderzoek in het Kleverlands dialectgebied*. Radboud Universiteit Nijmegen.
- Swanenberg, Jos. 2000. *Lexicale Variatie Cognitief-semantisch Benaderd: Over Het Benoemen Van Vogels in Zuid-Nederlandse Dialecten*. Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Van der Sijs, Nicoline. 1996. *Leenwoordenboek: De invloed van andere talen op het Nederlands*. Den Haag: Sdu.
- Zenner, Eline, Dirk Spielman & Dirk Geeraerts. 2012. Cognitive Sociolinguistics Meets Loanword Research: Measuring Variation in the Success of Anglicisms in Dutch. *Cognitive Linguistics*, 23(4), 749-792.

Proportie Franse niet-ST-tokens per locatie

Proportie Franse ST-tokens per locatie

